

Ett sätt att tala om böcker

I den här lilla handledningen vill vi ge tips och idéer om hur man kan föra ett samtal om böcker i en läsecirkel eller litteraturcirkel, men också i cirklar i andra ämnen, där man valt en skönlitterär bok som komplement.

Med böcker menar vi nämligen i det här fallet skönlitterär prosa i form av romaner, noveller, novellsamlingar e t c

Tanken är att handledningen ska kunna brukas till många, sinsemellan mycket olika böcker och därför måste inriktningen bli allmän. Det finns flera metodhandledningar för litteraturstudier, som kan bidra till att fördjupa diskussionerna. Men har du inte tillgång till någon av dessa, eller om man t ex arbetar med flera böcker i en litteraturcirkel, tror vi att den här handledningen kan ge tillräcklig vägledning för en meningsfull diskussion.

Välj fritt

Välj de frågor/frågeavsnitt som är intressanta och relevanta för er och den inriktning ni valt i cirkelarbetet.

Skönlitteratur som komplement i andra ämnen

Det blir vanligare i studieverksamheten att man väljer en skönlitterär bok som ett komplement till det egentliga ämne man studerar. Det ger ofta ett vidgat perspektiv och bidrar till att bredda diskussionerna. I de sammanhangen är den här handledningen avsedd som ett stöd, ett "träningsprogram" för samtal omkring boken och för att sortera de intryck och upplevelser läsningen ger.

Varför tala om sina läsupplevelser

Birgitta Fransson har i ett annat sammanhang skrivit en bra motivering för detta: "Att läsa böcker kan vara ett fantastiskt sätt att lära känna sig själv och få förståelse för andra. Men ibland kan man behöva stimulans för att hitta den läsnivå där man får de insikterna. Att prata om boken man läser är oslagbart, för det lägger alltid något nytt till den egna läsoplevelsen /—/ En av de härligaste sakerna med skönlitteratur är att det inte finns något facit, ingen tolkning som är rätt eller fel. Kanske finns det lika många tolkningar av en bok som det finns läsare av den. Man kan inte ens säga att 'det som författaren menat' är det rätta sättet att läsa boken. Det är ett sätt att läsa, men boken innehåller så mycket som författaren inte medvetet placerat där. /—/ Och allt som inte sägs i boken, det som står 'mellan raderna' måste fyllas ut av läsarens egna erfarenheter och känslor. Det gör att ett samtal om böcker kan bli skönt prestigelösa. Ingen har rätt, ingen kan tycka fel, allt är möjligt."

1. Vem berättar

Är det en

Jag-roman

Allvetande berättare;

Han/hon roman; (med eller utan kommenterande berättare)

Monologroman; (historien berättas för en passiv osynlig lyssnare)

Dagboksroman

Brevroman

I han/hon romanen, utan kommenterande berättare, påpekar Göran Hägg i sin bok *Författarskolan*, är det svårt att få personen presenterad med namn och utseende. Man löser, enligt honom, ofta problemet genom att personen t ex får ett brev eller träffar en granne i trappan, för att klara namngivningen. När det gäller utseendet brukar personen ofta få anledning till en stund framför spegeln och kan därvid på ett smidigt sätt kommentera sitt utseende

Vilket berättarperspektiv används i boken ni läser? Finns det exempel i den på de "grepp" Göran Hägg tar upp ovan? Har problemet lösts på annat sätt?

2. Personerna

Vem/vilka är de viktigaste personerna i boken? Är huvudpersoner och bipersoner tydligt tecknade, d v s får ni någon kunskap om personerna "under ytan" – utöver utseende, yrke och dylikt? Är det barn, medelålders, gamla människor som skildras? Är de sympatiska/osympatiska? Fundera över varför ni uppfattar dem på ena eller andra sättet? Sker en utveckling hos personerna under berättelsens gång?

John Gardner säger i sin bok *Romanen och författaren*: "Personskildringen är litteraturens själva livsnerv. Miljön finns där för att personen ska ha någonstans att stå, något som kan hjälpa till att definiera honom."

Håller ni med om hans påstående?

3. Miljö

Hur stor betydelse tycker ni att miljön har för handlingen – för att det som sker ska kunna ge just på det sätt som det gör, för att personerna ska reagera och handla som de gör?

Fundera över geografisk lokalisering, stad/landsbygd, hemmiljö, arbetsmiljö. Känns personerna och miljöskildringen äkta?

Äktheten är svår att diskutera eller precisera, skriver Göran Hägg i *Författarskolan*, det är den som är själva läsoplevelsen vid den riktiga läsningen och det är också den som gör att en bok "överlever" under årens lopp.

4. Vad handlar boken om?

Kan man sammanfatta bokens huvudtema i ett enda ord eller i en mening? "Temat är som golven och de bärande bjälkarna i ett gammalt hus, outhärliga men i regel inte det som gör läsaren andlös", skriver John Gardner i sin bok *Romanen och författaren*.

Har läsningen förmedlat nya insikter när det gäller människor, social miljö, kulturmönster etc. Känner ni att författaren behärskar ämnet? Fundera också över vad ni uppfattat som viktigast för författaren – själva handlingen eller ett ev budskap.

5. En bra början

Slutet i en bok kan man inte göra mycket åt – annat än att reta sig på det om det inte är tillfredsställande. Men om berättelsens början inte är intresseväckande, så slutar många läsa vidare.

John Gardner i *Romanen och författaren*: "Den vanlige läsaren kräver ett skäl för att vända boksidorna. Det finns två saker som kan hålla läsaren igång, resonemang och handling. Om ett resonemang står och stampar på samma fläck och aldrig skrider från a till b, eller om handlingen aldrig kommer någonstans, då förlorar läsaren intresset.

Diskutera Gardners uppfattning. Instämmer ni eller har ni exempel på motsatsen?

Göran Hägg tar i *Författarskolan* som exempel på en bra början upp inledningen till Gösta Berlings saga av Selma Lagerlöf. "Äntligen stod prästen i predikstolen!" Redan i första meningen vet vi som läsare *var* vi är, *vem* vi har väntat på, att det är något sjukt med hela situationen. *Varför* väntar vi på en präst? *Vad* är det för fel med honom. Ska han klara av det? Man är fast och läser vidare.

Hur fungerar inledningen till boken ni läser? Stimulerar den till att läsa vidare – blir ni nyfikna på fortsättningen? Fundera över varför/varför Inte?

6. Datering och tidsförlopp

När utspelar sig berättelsen? Vad grundar ni er tidsbestämning på? Är personer och miljö tidsmässigt korrekt återgivna? Hur lång tid sträcker sig berättelsen över? Är det sammanhängande tid eller finns det hopp i tiden? Varför tror ni att författaren valt det aktuella tidsperspektivet?

I äldre romaner kunde man klara övergången (hoppet) mellan t ex barndomen till vuxen ålder genom att t ex "och åren gingo", påpekar Göran Hägg i *Författarskolan*.

Finns det liknande "övergångar" i den bok ni läser? Hur har författaren i så fall löst "övergångarna".

7. Romanens uppbyggnad

Man brukar tala om en roman som enhetlig eller episodisk.

För att börja med **den episodiska romanen**, är den uppbyggd av flera enskilda berättelser, där berättarperspektivet kan växla. En del kan vara berättad ur Kalles synvinkel, en annan ur Stinas. I ett tredje avsnitt kan den allvetande berättaren komma in o s v.

Läsaren får byggstenar och det tillkommer läsaren själv att sätta samman dessa till den helhet det ska bli när den sista byggstenen lämnats. Det är ett svårt men verkningsfullt berättargrepp och allmänt kan man säga att den episodiska romanen ställer större krav på läsaren.

Den enhetliga romanen bibehåller samma berättarperspektiv rakt igenom. Den kan vara kronologiskt berättad, men behöver inte vara det. Eftersom det redan slagits fast att en bra början är viktig, kan författaren välja att starta med en konflikt, en besvärlig situation (i deckaren ofta ett mord) för att väcka läsarens intresse. Bakgrunden fylls sedan i efterhand och berättelsen framskrider till sin upplösning.

Hur är boken ni läst/läser uppbyggd? Skapas spänning genom uppläggnings? Skulle berättelsen "tjäna på" att starta annorlunda? I så fall på vilket sätt?

8. Lura inte läsaren

En författare får inte överraska läsaren genom att hålla inne med information, säger Göran Hägg i *Författarskolan*.

Läsaren ska kunna känna sig trygg genom att ha all information, helst före det att bokens huvudpersoner anar något. När läsaren blir medveten om "att här drar det ihop sig" stiger spänningen till dess konflikten är ett faktum eller olyckan sker.

I den s k trivallitteraturen härddrar man verkligen trygghetsaspekten. Kärleksromanerna överraskar ingen och många tycker om den trygghet det innebär att intrigen är likartad: de två kontrahenterna träffas och dras till varandra eller blir blixtförälskade – en konflikt – ett ödesdigert missförstånd uppstår – allt reder ut sig och slutet blir lyckligt.

Håller ni med Göran Hägg eller vill ni bli överraskade? Kan ni också uppskatta böcker med likartad intrig? Fördelar? Nackdelar? Ge exempel.

Tänk er vidare att ni läser en spännande deckare. Ett mord har begåtts – vem är den skyldige? Plötsligt sätter författaren in en ny, helt okänd person i slutet av boken och denne visar sig vara mördaren.

Hur reagerar ni som läsare? Ställ exemplen ovan i relation till den bok ni nu diskuterar. Har ni blivit överraskade eller lurade?

9. Bokens språkliga utformning

Är det en beskrivande text? Är boken skriven i dialogform? Växelvis beskrivande/dialog? Är det talspråk i dialogen/tidskriftsspråk i de beskrivande avsnitten? Slå upp några dialoger och pröva att läsa dem tillsammans. Känns de "naturliga" i det samtal som försiggår?

Att kunna skriva en bra dialog är kännetecknet på en bra författare, menar Göran Hägg i *Författarskolan*. På teatern och i verkligheten ser vi ju vem som säger vad, såvida vi inte lyssnar genom en vägg. Som läsare ska man inte behöva sitta och räkna meningarna baklänges för att komma underfund med vem som säger vad. Enklast markeras en dialog med sk "pratminus"

– Ska vi gå? Sa Kalle

– Ja, vi går, sa Pelle

Överensstämmer språket med de människor och den tid som skildras? Förekommer dialekt – i så fall, tillför den något/tycker ni att de dialektala uttrycken är befogade där de förekommer? Är språket enkelt eller känns det förkonstlat?

John Gardner i *Romanen och författaren*:

"Om en författare är mera intresserad av sitt språk än av andra litterära element och om han ständigt leder bort vår uppmärksamhet från berättelsen till sig själv, då kallar vi honom förkonstlad och till sist tröttnar vi på honom."

Diskutera Gardners beskrivning ovan. Stämmer den? Har ni exempel i boken ni läser eller ur andra böcker ni läst? Är språket högtidligt eller alderdomligt för att understryka den tid och den miljö som skildras? Innehåller boken språkliga klichéer?

Språkliga klichéer – slitna fraser som t ex att beskriva den kvinnliga huvudpersonen med uttryck som "svallande lockar" eller sätta på henne ett "skålmskt leende" liksom att ge honom "glimten i ögat" och en "skarpskuren profil" eller ännu värre, att inleda ett självbiografiskt verk med "Mitt liv har inte varit en dans på rosor".

10. Vad vet ni om författaren?

Böckerna i En bok för alla utgivning inleds alltid med en författarbiografi och för det mesta finns också på baksidan ett foto av författaren.

Tycker ni att det är viktigt att känna till något om den författare ni läser? Kan ni med ledning av det ni vet om författaren se anledningar till att just den författaren skrivit boken? De personer, den miljö och den tid som skildras?

11. Skönlitteratur som komplement i andra ämnen

Är boken rätt vald för att ge ytterligare perspektiv på det ämne ni läser? Har den tillfört något, utöver att ni kunnat föra en "prestigelös" diskussion kring det ni läst?

12. Sammanfatta läsningen

Hur har boken påverkat dig? Diskutera era läsoplevelser. Skulle du rekommendera andra att läsa boken? Varför / varför inte?

Fri för kopiering

En bok för alla, Box 2175, 103 14 Stockholm
Tel 08 - 545 222 40 Fax: 08 - 545 222 59
info@ebfa.se www.ebfa.se